

Panovníci českých ZEMÍ život a příběhy

JAN KVIRENC
MICHAL VANĚČEK
ilustroval
VÁCLAV RÁŽ

© Grada Publishing, a. s.
Text © Jan Kvirenc, Michal Vaněček
Ilustrace © Václav Ráž

Panovníci českých ZEMÍ

život a příběhy

JAN KVIRENC
MICHAL VANĚČEK
ilustroval VÁCLAV RÁŽ

Obsah

PŘEDMLUVA	7	SPYTIHNĚV II.	37
LIBUŠE A PŘEMYSL	8	VRATISLAV II.	38
Věštkyňe a orající kníže		Hurá na Vyšehrad	
BÁJNÁ KNÍŽATA	11	KONRÁD I. BRNĚNSKÝ	40
SÁMO	11	BŘETISLAV II.	41
Bojovný kupec		Atentát v posvátném háji	
MOJMÍR A ROSTISLAV	13	BOŘIVOJ II.	43
SVATOPLUK	14	SVATOPLUK I.	44
Knížecí křest		Zrada Vršovců	
BOŘIVOJ	16	VLADISLAV I.	46
STROJMÍR	17	SOBĚSLAV I.	47
Pranice na sněmovním poli		Zimní válka	
SPYTIHNĚV I.	19	VLADISLAV II.	49
VRATISLAV I.	20	Královské tažení	
Noc na Tetíně		BEDŘICH I.	51
VÁCLAV	22	SOBĚSLAV II.	52
Vražda, nebo rvačka?		Kamenné vězení	
BOLESLAV I.	24	KONRÁD II. OTA	54
Svatý bratr		VÁCLAV II.	55
BOLESLAV II.	26	JINDŘICH BŘETISLAV	55
Krvavý svátek		VLADISLAV JINDŘICH	56
BOLESLAV III.	28	Usmíření knížat	
VLADIVOJ	29	PŘEMYSL I. OTAKAR	58
JAROMÍR	29	Zlatá pečeť	
Sourozenec ve velikých nesnázích		VÁCLAV I.	60
BOLESLAV CHRABRÝ	32	PŘEMYSL II. OTAKAR	61
OLDŘICH	33	Záhada na Moravském poli	
Kníže a selka		VÁCLAV II.	63
BŘETISLAV I.	35	Kočky a Kutná Hora	
Smělý únos			

VÁCLAV III. 66	FERDINAND III. 100
Olomoucké vraždění	Výběrčí daní
JINDŘICH KORUTANSKÝ 68	LEOPOLD I. 102
RUDOLF I. HABSBURSKÝ 69	Pyskaté potíže s Chody
Mrtvý král úřaduje	JOSEF I. 104
JAN LUCEMBURSKÝ 71	KAREL VI. 105
Poslepu do boje	Vášnivý lovec
KAREL IV. 73	MARIE TEREZIE 107
Hvězda turnajů	KAREL ALBRECHT 108
VÁCLAV IV. 76	Škola a sjednocování
Hrnčíři u Berouna	JOSEF II. 110
ZIKMUND 78	Císařská orba
Ukradené víno	LEOPOLD II. 112
ALBRECHT II. HABSBURSKÝ 80	FRANTIŠEK II./I. 113
LADISLAV POHROBEK 81	FERDINAND V./I. 113
Poslední účtování	Dobrotivý císař
JIŘÍ Z PODĚBRAD 83	FRANTIŠEK JOSEF I. 116
MATYÁŠ KORVÍN 84	Pan Procházka
Tajemné setkání	KAREL I. 118
VLADISLAV JAGELLONSKÝ 86	Setkání s císařem
Král stavitel	KNÍŽATA A KRÁLOVÉ 122
LUDVÍK JAGELLONSKÝ 88	
První inkubátor	
FERDINAND I. 90	
Svatba s neznámým	
MAXMILIÁN II. 92	
Korunovační neštěstí	
RUDOLF II. 94	
Alchymistická kuchařka	
MATYÁŠ 96	
FRIDRICH FALCKÝ 97	
FERDINAND II. 98	
Dvacet sedm hlav a čisté svědomí	

PŘEDMLUVA

Naši pradávni slovanští předkové dorazili do české kotliny někdy po začátku 6. století. A hned se nechali slyšet, že země je to hezká a úrodná, mlékem a strdím oplývající (strdí je po staru med). Aspoň tak to na Řípu říkal náčelník praotec Čech. A místo pro trvalé usídlení si vybral – příznejme si to – docela dobře. Inu, šikovný chlapík.

Uběhlo nějaké to století a namísto kmenového společenství tu začal fungovat stát. Nejprve ten, kterému říkáme velkomoravský, ale vbrzku ten náš – český. Možná vás to překvapí, ale od doby svého dotvoření v 10. století se do dneška zas tak moc nezměnil.

Nejdřív mu vládli Přemyslovci jako knížata, později jako králové. A povětšinou to byli šikovní pánové! Stejně jako všichni ti příští královští a císařští vladaři Čech a pak též velké habsburské říše. V jednom případě na královském trůně dokonce seděla šikovní žena! Království u nás skončilo vznikem Československé republiky v roce 1918.

A právě o všech těch více i méně šikovných panovnících, populárních i nepopulárních, kteří vládli v našich zemích – dlouho, ale i třeba jen nakrátko –, je tahle knížka. O jejich (a tím pádem též našich, českých) úspěších i nezdarech, slávách i porážkách, o jejich radostech i strastech...

Když je všechny spočítáme, a to včetně bájných postav, bude jich zhruba osmdesát, těch opravdových knížat a králů o desítku méně.

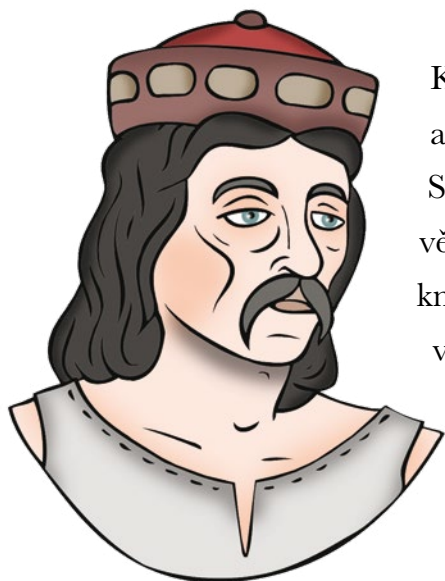
Málokdo z nás si přesně pamatuje, kdy a v který den kde ve svém životě byl. Kdy se co stalo ve škole, o dovolené, o prázdninách. Většina z nás si ale dobře pamatuje nějakou příhodu, která se mu přihodila, ať již byla veselá, nebo smutná.

A proto jsou v této knížce kromě dat a faktů o našich panovnících také povídky a příběhy z jejich života. Veselé i vážnější, poučné i zábavné, abyste si je měli podle čeho lépe zapamatovat.

Povídky vás snad zaujmou i díky tomu, co při zběžném pohledu nejspíš není tak patrné. Všechny totiž mají svůj předobraz ve skutečných událostech, jsou zapsány v historických pramenech, v kronikách, legendách či se uchovaly ve vzpomínkách.

Až si to všechno prohlédnete a přečtete, nejspíš vás napadne, že ten praotec Čech si vůbec nevybral špatně! A že zas tak špatně si nevedli ani jeho knížecí a královští nástupci.

LIBUŠE A PŘEMYSL

Každý příběh má svůj začátek. A na počátku příběhů knížat a králů z rodu Přemyslovců stojí poselstvo bájně kněžny Libuše. Směřovalo do severočeských Stadic – k oráči Přemyslovi, jehož věstkyně označila za příštího pána všech Čechů: „Přiveďte sobě knížete a mně manžela. Jeho potomstvo bude v celé této zemi panovat na věky věků!“ Výprava byla úspěšná, Libuše se dočkala muže a Čechové svého pána a vládce.

Přemysl a Libuše byli kdysi dávno vnímáni jako bohové.

I povolání oráče v sobě ukrývá magický význam: orbou se vyměřovala

města, zakládaly státy. Svatý sňatek s pannou hadačkou zaručoval věčnou vládu nad zemí i lidem. Přemyslovy lýččené střevíce hrály po staletí významnou roli při nastolování nového knížete. Mytické postavy Libuše a Přemysla i příběh o jejich setkání tak v sobě nesou mnoho tajemného z pradávných časů počátku Čechů.

Věstkyně a orající kníže

„Běda mužům, běda těm, kterým žena vládne,“ hulákal muž, kterého stráž táhla pryč z Vyšehradu. Kněžna Libuše totiž právě rozhodla nějaký spor v jeho neprospěch. A muž se rozčílil na celé ženské pokolení.

Libuše se to pochopitelně dotklo.

Rozhlížela se po přihlížejících, ale nikdo se jí nezastal. Měla pocit, že s tím rozčileným zemědělcem vlastně všichni souhlasí.

„Mlčíte?“ pravila po chvíli Libuše. „No dobře. Možná máte pravdu. Konečně, on to taky není pro jednu ženskou žádný med, vládnout armádě chlapů. Dobře, chcete mužského za knížete, máte ho mít.“

Chvíli bylo ticho.

„Ale kde vezmeme muže za knížete?“ špitl do ticha jeden z vladyků.

Libuše se zamyslela. Když ještě žil její otec kníže Krok a ona chodila se sestrami do školy v Budči, seděla v lavici s nějakým Přemyslem z rodu Stadiců. Už tenkrát jí byl víc než sympatický, a navíc to byl chlap, co má všech pět pohromadě. Toho by se dalo nějak využít, napadlo ji. Na chvíli se zasnila. Pak si uvědomila, že nesmí vypadnout z role, a tak vstala a zaujala věštecký postoj.

„Od Vyšehradu směrem západním, tři dny cesty, teče řeka Bílina. U ní oře s dvěma strakatými voly váš budoucí kníže Přemysl. Jděte a přiveďte jej.“

„Jak tam ale trefíme?“ špitl opět někdo.

„Můj bělouš vás tam dovede,“ pravila opatrně Libuše a doufala, že to nikomu nedojde. Naštěstí byla výrazně bystřejší než její sloužící.

Poselstvo se vydalo na cestu. Libušin bělouš šel v čele a ukazoval jim cestu. Po třech dnech putování spatřili řeku Bílinu. Za ní na poli viděli spřežení strakatých volů, zapřažených do pluhu. Za pluhem pak uviděli statného mladíka.

Utrmácené poselstvo se došouralo k poli.

„Který z vás je Přemysl?“ zeptal se unaveně vedoucí poselstva.

Přemysl zastavil voly a rozhlížel se zmateně kolem sebe.

„Já,“ pravil nakonec a pomyslel si, že by se mělo něco udělat se zvýšením inteligence poddaných.

Poselstvo se uklonilo.

„Drahý kníže, poslala nás Libuše, z rodu Krokova, abys nám vládl po jejím boku.“

Přemysl nebyl proti. Libuši znal ze školy, jak jsme se již dozvěděli. Uklidil pluh, propustil voly a vydal se do Prahy vládnout.

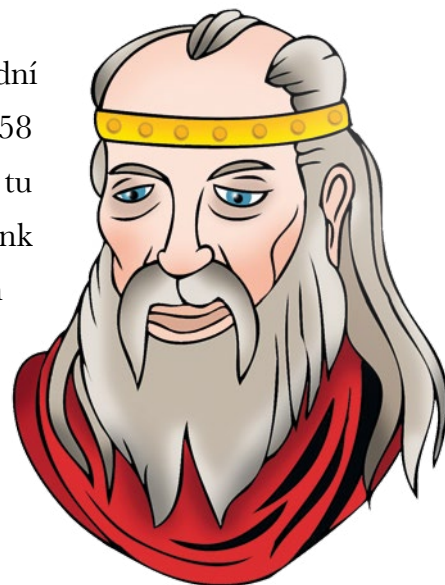
A tak se Přemyslovci stali na dlouhou dobu panovníky českých zemí...

BÁJNÁ KNÍŽATA

V rámci „bájného vyprávění starců“ zaznamenal náš nejslavnější kronikář Kosmas († 1125) několik záhadných postav. Po Libuši a Přemyslovi se na trůně měli vystřídat Nezamysl, Mnata, Vojen, Vnislav, Křesomysl, Neklan a Hostivít. Napsal o nich ale nemnoho: byli nevzdělaní, starali se jen o dobré bydlo, jídlo a rozkoše těla. Prostě pohané, o nichž se má raději mlčet! Je to úplná pohádka, nebo Kosmas vyšel z nějakého soupisu kmenových vládců? A tak raději budeme následovat kronikářova příkladu – a pomlčíme o nich. Jednoduše proto, že o nich vůbec nic nevíme. Od času mytického Přemysla Oráče zatím uteklo bůhvíkolik let. A na scénu dějin konečně vstoupil první skutečně historicky doložený Přemyslovec. Jmenoval se Bořivoj a podle onoho bájného vyprávění ho zplodil kníže Hostivít.

SÁMO

Dvě století před Bořivojem zaznamenala kronika Franků ve střední Evropě jakousi „Sámovu říši“. V jejím čele stál v letech 623–658 poněkud tajemný Sámó. Zřejmě kupec z Galie (Francie), snad tu obchodoval s otroky, možná ale plnil jiné úkoly. Bojovný Frank pomohl Slovanům, kteří se vzbouřili proti nadvládě asijských Avarů. A kmeny Čechů, Moravanů a Korutanců si ho poté zvolily svým „králem“. Nebyl to však žádný stát, nýbrž velký kmenový svaz. Roku 631 u pevnosti Wogastisburg hrdinně ustáli i nápor Francké říše. Měl Sámó právě pro jejího krále Dagoberta zem původně získat? Kde přesně se třídenní bitva odehrála? Hledalo se již na desítkách míst, dnes tušíme, že by to mohl být vrch Rubín na Žatecku. Sámó prý kmenový svaz vedl 35 let. Měl 12 slovanských žen, jež mu porodily 22 synů a 15 dcer. A co se dělo po jeho smrti? Písemné prameny se na dalších 150 let odmlčely...

Bojovník kupec

„Už toho máme dost, nemáme z čeho vařit!“ rozčilovaly se slovanské ženy a stály bezradně u plotny. „Avaři nám všechny potraviny seberou.“

„Hunové byli horší,“ snažili se je mírnit jejich mužové.

„To je pravda, ti se navíc nemyli a pomalovávali se v obličejí krvi. Ale takhle se taky žít nedá!“

„A vy si myslíte, že nás to baví, mít většinu dětí nemanželských?“ čílili se právem jejich manželé.

Bylo to tak. Avaři čas od času plenili slovanská sídla, brali si potraviny, věci denní potřeby a nádavkem i slovanské ženy.

„Ale nás to taky nebaví,“ přidali se k lamentování matek jejich synové. Byli částečně nechtěnými potomky Avarů, ale ti jim odmítali přiznat rovnocenné postavení a zacházeli s nimi jako s otroky.

„Nejsme žádné holubičí povahy! Pobjíme Avary!“ ozývali se čím dál častěji hlasy zhrzených mladých mužů, až nakonec povstali proti svým avarským otcům.

„Potřebujeme ale vůdce,“ ozývaly se rozumné hlasy, když se zjistilo, že povstání není dobře řízeno.

„Sámo by byl dobrý vůdce,“ navrhl kdosi, „má parádní meč a statečně nám pomáhal hájit kupecké stezky proti Avarům.“

A protože jiný k mání ani nebyl, stal se kupec Sámo vládcem Slovanů. Avary ze svých zemí vyhnali a Sámo pak vládl dlouhých pětatřicet let. A jen tak mimochodem: každý rok zplodil alespoň jednoho syna nebo dceru. Dohromady jich měl 37.

MOJMÍR A ROSTISLAV

Kdy žil Mojmir: ? – asi 846

Kdy vládl Mojmir: 831–846

Kdy žil Rostislav: ? – po roce 870

Kdy vládl Rostislav: 846–870

Nejstarší slovanský stát – nazvaný později Velkomoravská říše – vznikl spojením jižní Moravy s Povážím. Kníže Mojmir nechal Moravany pokřtít a z Nitry vyhnal konkurenčního Pribinu.

Roku 846 byl sesazen, ale také jeho synovec Rostislav se začal vzpírat franckému dohledu. Suverénní stát si totiž nárokoval vlastní arcibiskupství. Frankové to odmítali, a tak Rostislav požádal roku 863 o pomoc Byzantskou říši. Soluňští bratři

Konstantin s Metodějem tu rozšířili staroslověnský jazyk a písmo hlaholici, a usnadnili tak vyškolení domácích kněží. Obhájili se i před papežem v Římě. Konstantin (klášterním jménem Cyril) vzápětí zemřel, Metoděje Frankové na několik let uvěznili. Mezi tím se kníže Rostislav chtěl zbavit svého snaživého synovce Svatopluka. Ten ale vražedným úkladem unikl, a naopak to byl Rostislav, který oslepen skončil ve franckém vězení. Svatopluk se Frankům, s nimiž do té doby takticky spolupracoval, vojensky vzepřel a uhájil úplnou samostatnost země.

SVATOPLUK

Kdy žil: ?–894

Kdy vládl: 871–894

Mocný panovník sousedního státu Moravanů se někdy oprávněně označuje jako „moravský král“. Jeho výboje totiž k moravsko-povážskému jádru říše připojily Čechy, Srbsko (za Krušnými horami), ale též severní Moravu, části Slezska, Slovenska, Uher a Korutanska. Teď už opravdu „Velká“ Morava se navíc církevně osamostatnila (moravské arcibiskupství vzniklo roku 880). Území kmene Čechů si Svatopluk podrobil asi začátkem 80. let. Spokojil se zde s jakýmsi vrchním dohledem, zvláště když tu našel

schopného spolupracovníka Bořivoje. Spojenectví utužil Bořivojův křest, provedený arcibiskupem Metodějem. Brzká Bořivojova smrt (mezi roky 888 až 890) přiměla Svatopluka k tomu, aby svou přímou vládu rozšířil i nad Čechami. Po jeho smrti se Čechy osamostatnily, avšak ani Velkomoravská říše svého krále o mnoho let nepřežila. Zanikla v bojích s Maďary nejspíš roku 906, kdy zahynul její poslední kníže Mojmir II.

Knížecí křest

Kníže Bořivoj se svou třicetičlennou družinou vjel po mostě do mohutné vodní pevnosti, vlastně spíš dvoutisícového města. Kam jinam než do Mikulčic, metropole moravského krále Svatopluka. Takových zvláštních kamenných domů! Byla jich tu dobře desítka. A obrovský trh a cizokrajní kupci!

Před pár měsíci si Svatoplukovo vojsko vydobylo podřízenost kmene Čechů. Bořivoj krále přesvědčil, že právě on je ten pravý, kdo ho bude doma zastupovat. Heřmana, jenž usiloval o totéž, se násilím zbavil, Spytimír s Mojslavem raději utekli. Jen Bořivoj smí teď vyjednávat!

„Vítej, příteli,“ oslovil ho Svatopluk. Dohoda v paláci byla rychlá. Poplatky, lidi do vojska, jinak samostatnost. Bořivoj byl schopným šéfem a vyjednávačem.

Na večerní hostinu se Bořivoj vyparádil. Ale co to? Sluha ho vybědl, aby se usadil před stůl – na podlahu. „Tak to tedy ne!“

Náhle si kníže všiml, jak ho nenápadně, s potutelným úsměvem pozoruje Svatopluk. A z druhé strany se k němu zničehonic přitočil arcibiskup Metoděj:

„Na zemi je místo pro pohany! Chceš ty, vynikající muž a vévoda Čechů, sedět mezi barskými pasáky svíní?“

Bořivojovi došlo, že je to vlastně taková hra.

„Staň se křesťanem – a budeš sedět vedle krále jako rovný s rovným!“

A Metoděj potichu zavěštil: „Když se zřekneš svých pohanských duchů, staneš se pánem pánů svých!“

Pánem pánů svých? Jakože budu já a moji potomci vládnout Moravě?

Bořivoj už na nic nečekal. Druhého dne se nechal s celou družinou v jednom z těch záhadných kamenných domů pokřtít. „Ostatně, takový kostel si postavím i doma v Levém Hradci!“ říkal si v duchu.

A Svatopluka napodobím i jinak: „Nad námi všemi sice vládne křesťanský Bůh, ale já budu jediným pánem všech Čechů, jako Svatopluk je pánem Moravanů!“

BOŘIVOJ

Kdy žil: asi 852–888/890

Kdy vládl: před 872–888/890

Bořivoj je náš vůbec první historicky doložený kníže – pochopitelně z rodu Přemyslovců. Poprvé se objevuje roku 872 jako jeden z mnoha kmenových náčelníků bojujících se sousedními Franky („Němci“). Jistě to byl mimořádně schopný vládce.

Dokonale totiž využil situace, když si českou kotlinu před rokem 885 podrobil panovník Velkomoravské říše Svatopluk. Bořivoj se stal v Čechách jeho zástupcem, a tak byl rázem vyvýšen nad ostatní knížata a všecken lid. Jeho cílem se stalo nahradit kmenové zřízení státním. Se svou polabskosrbskou manželkou Ludmilou se nechal pokřtít

a založil první kostely (nejstarší na rodovém hradišti v Levém Hradci). Na strategické hradčanské ostrožně pro sebe zabral – a navíc kostelem Panny Marie pokřesťanštil – nejdůležitější místo kmene: sněmovní pole. Místo něj začal budovat Pražský hrad. Tak vzniklo jádro českého státu, i když zatím jenom ve středních Čechách.

STROJMÍR

Kdy žil: před 869 – po 885

Kdy vládl: asi 883–885

Nevíme o něm skoro nic – a protože ho známe jen z jedné legendy, kdovíjak to s ním vůbec bylo. Proti novotám zaváděným knížetem Bořivojem se zvedl mezi Čechy odpor. Vladař prchl ke svému moravskému ochránci a povstalci si zvolili za vůdce Strojníra. Byl to snad Bořivojův příbuzný, i když dlouho žil ve vyhnanství, kde prý měl dokonce zapomenout rodnou řeč! Svého postavení si „nepravý kníže“ dlouho neužil. Zpátky Bořivoje dosadila Svatoplukova vojenská podpora. Jeho návratu napomohl též domácí převrat, při kterém se Bořivojovi zastánci postarali o likvidaci Strojnírovců. O něm samotném už potom nikdo neslyšel.

Pranice na sněmovním poli

„Vyžeňte ho! Zabte ho! Pryč s ním! Boří nám naše svatyně, zaprodanec Moravanů! Zrádce!“ nanejvýš halasně volali stařešinové, kterým bylo líto, že jim Bořivoj bere staré zvyky, náboženství a tím i moc. Bořivoj na nic nečekal a jen s hrstkou nejbližších ujel do bezpečí na Svatoplukovu Moravu.

„Potřebujeme nového vůdce! Aby vyjednal se sousedy mír!“ volali opět velmožové. A tak si vzpomněli na Strojníra. Bořivoj ho před lety vyhnal do Němec, ale pomoc Franků by se právě teď mohla hodit.

Jen se objevil nečekaný problém – Strojník zapomněl rodnou řeč. „Pryč s ním, s cizákem!“ volali protentokrát zase Bořivojovi straníci.

Bylo to tak půl na půl. Jedni chtěli zpátky Bořivoje, druzí stáli za Strojnírem.

A tak starší kmene rozhodli, že se v klidu a míru dohodnou na sněmovním poli. Tam, kde je dneska pražské Hradčanské náměstí. Jen ten hrad tam ještě nestál.

Strojmírovci kuli pikle: „Bude to jako v té pohádce. Půjdeme svlečení i oblečení, neozbrojení i ozbrojení! Nože a meče si dáme pod tuniky. A ty, Spytimíre, nám dáš ve vhodnou chvíli znamení. Naše heslo bude: Proměňme se!“

Na sněmovišti byly stovky tak nějak podivně zachumlaných mužů. Nejdřív se jen tak překřikovali a vzduchem létaly nadávky. Část z nich pokukovala po Spytimírovi, ale ještě byl čas.

A tu náhle Svatoslav vykřikl: „Proměňme se!“ A Bořivojovci se vrhli na zaskočené Stroj-
mírovce. Vymysleli si to totiž úplně stejně! Spytimíra propíchl hned na místě mečem a Stroj-
mír utekl tak rychle, že si toho ani nikdo pořádně nevšiml. Proč se za ním honit?

Navíc se blížil i Bořivoj, podpořený moravským vojskem. Přemyslovec se ujal vlády a jeho samotného ani jeho potomky už nikdo nikdy nesesadil.

Zbývalo jen splnit slib: „Když se znovu ve zdraví posadím na knížecí stolec Čechů, zaberu pohanské sněmovní pole a pokřesťanštím ho novým kostelem. A kolem něj vystavím hrad!“

SPYTIMĚV I.

Kdy žil: asi 875–915

Kdy vládl: 894–915

Vlády se ujal po smrti „moravského krále“ jako nezpochybňovaný Bořivojův dědic a nástupce. Čechové využili bojů o trůn po Svatoplukově smrti a za Mojmíra II. se vymanili zpod nadvlády Velkomoravské říše. Kníže intenzivně naplňoval otcovy záměry a stal se spolu s ním spolutvůrcem prvotního českého státu. Budoval opěrné body státní správy ve středních Čechách, vždy ve spojení s kostely. Jím založená rotunda sv. Petra na Budči, kde později získal vzdělání sám svatý Václav, stojí dodnes. Navíc bývá považován za skutečného zakladatele Pražského hradu, když posvátný okrsek s kamenným knížecím trůnem přeměnil v řádně opevněné sídlo. S manželkou byl pohřben v nejstarším hradním kostele Panny Marie.

